

УДК 330.342.23:338.658

Чуприна Н. М.,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»

АКТУАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ПИТАННЯ В ХІМІЧНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Зроблено аналіз основних тенденцій розвитку підприємств хімічної промисловості України з виробництва мінеральних добрив, який дозволяє з'ясувати головні проблеми цих підприємств.

Ключові слова: підприємства хімічної галузі, асортимент, собівартість, прибуток, збиток, інвестиції.

Проведен анализ основных тенденций развития предприятий химической промышленности Украины по производству минеральных удобрений, что позволяет определить основные проблемы данных предприятий.

Ключевые слова: предприятия химической промышленности, ассортимент, себестоимость, прибыль, убытки, инвестиции.

The analysis of basic progress of enterprises of chemical industry of Ukraine trends is done from the productions of mineral fertilizers, which allows to find out the main problems of these enterprises.

Keywords: enterprises of chemical industry, assortment, prime price, income, loss, investments.

Постановка проблеми. Оцінка ефективності діяльності підприємства є основною складовою стратегічного управління не лише підприємств хімічної галузі. Актуальність проведення такої оцінки зумовлена низкою чинників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі розвитку промислових підприємств у ринкових умовах, оцінки конкурентоспроможності хімічної галузі на вітчизняних та іноземних ринках приділяється значна увага вітчизняних та іноземних вчених. Основні аспекти цих питань висвітлені у наукових працях О. І. Амоши, М. П. Войнаренко, В. М. Гейця, В. І. Дубницького, О. Л. Каніщенко, А. О. Старостіної, а також іноземних авторів А. Гріспена, П. Друкера, М. Портера, Д. Норда.

Мета і завдання дослідження. Обґрунтування впливу тенденцій в умовах процесу стратегічного розвитку підприємств з виробництва мінеральних добрив.

Виклад основного матеріалу. У хімічній промисловості України мінеральні добрива – це найбільш ефективна працююча частина хімічної галузі. Основними підприємства, які виробляють мінеральні добрива в Україні, є:

- ПАТ «Дніпроазот», м. Дніпродзержинськ Дніпропетровської області (1938 року заснування);
- ПАТ «Концерн Стирол», м. Горлівка Донецької області (1933 р. з.);
- ВАТ «Одеський припортовий завод», м. Одеса (1974 р. з.);
- ПрАТ «Северодонецьке об'єднання Азот», м. Северодонецьк Луганської обл. (1951 р. з.);
- ПАТ «Рівнеазот», м. Рівне (1965 р. з.);
- ПАТ «Азот», м. Черкаси (1965 р. з.).

За результатами проведених досліджень Т. В. Ковеня стан товарного виробництва на підприємствах хімічного комплексу України характеризується як відновлювальна з ознаками посткризової стабілізації та розвитку [1].

Підприємства хімічної та нафтохімічної промисловості України мають людський і ресурсний потенціал для збільшення ефективності своєї роботи [2].

Сегмент хімічних підприємств України, які спеціалізуються на виробництві мінеральних добрив усі знаходяться у приватній власності, окрім ВАТ «Одеський припортовий завод» м. Одеси, який є державним підприємством, приватизація якого була спланована у 2008 році і не відбулася, але у 2013 році це підприємство знову планують приватизувати.

Таблиця 1
Власники підприємств з виробництва мінеральних добрив

Підприємство	Власник
ПАТ «Дніпроазот», м. Дніпродзержинськ Дніпропетровської обл.	Група Приват (Україна, м. Дніпропетровськ)
ПАТ «Концерн Стирол», м. Горлівка Донецької області	Холдинг OSTCHEM (Республіка Кіпр, м. Нікосія)

ВАТ «Одеський припортовий завод», м. Одеса	Державне підприємство
ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання Азот», м. Севєродонецьк Луганської обл.	Холдинг OSTCHEM (Республіка Кіпр, м. Нікосія)
ПАТ «Рівнеазот», м. Рівне	Холдинг OSTCHEM (Республіка Кіпр, м. Нікосія)
ПАТ «Азот», м. Черкаси	Холдинг OSTCHEM (Республіка Кіпр, м. Нікосія)

Усі підприємства фінансово стійкі, динамічно-розвиваючі та інвестиційно привабливі. Чотири підприємства входять в один холдинг OSTCHEM, одне в Групу Приват, та інтереси держави в усьому сегменті представляє теж одне підприємство – ВАТ «Одеський припортовий завод».

ПАТ «Дніпроазот» (м. Дніпродзержинськ Дніпропетровської обл.) було засноване в 1938 році. На сьогодні реалізує стратегію з модернізації й відновлення виробництва. Дистриб'ютором підприємства є ТОВ «Промислова компанія» [3].

Таблиця 2
Основні техніко-економічні показники діяльності ПАТ «Дніпроазот», тис. грн.

Показники	Роки		
	2012	2011	2010
Дохід	3340284	3409368	3002935
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2795807	2888391	1985641
Собівартість реалізованої продукції	2584738	1885511	1771338
Валовий прибуток	211069	1002880	214303
Витрати на збут	215750	184108	155882
Чистий прибуток	554	563440	
Збиток			145235

ПАТ «Дніпроазот» є експортером своєї продукції (майже 80% продукції). Основними країнами, куди поставляється продукція, є Індія, Бразилія, Мексика, Туреччина – аміак та карбамід; Естонія, Литва, Латвія, Литва, Росія та Білорусь – соляна кислота, каустична сода, гіпохлорид натрію.

ПАТ «Концерн Стирол» (м. Горлівка Донецької області) було засноване у 1933 році та є одним із найстаріших підприємств на теренах СНД. На підприємстві налагоджена досить ефективна транспортна та логістична система. Концерн «Стирол» займає один із найбільших сегментів ринку у виробництві азотних добрив в Україні [4].

Таблиця 3
Основні техніко-економічні показники діяльності ПАТ «Концерн Стирол», тис. грн.

Показники	Роки		
	2012	2011	2010
Доход	6721283	5470838	2203292
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	6504115	5290037	2142314
Собівартість реалізованої продукції	7922215	5273356	2506344
Витрати на збут	376684	263254	123465
Чистий прибуток	-	-	-
Збиток	2244849	349673	657550

Необхідно зазначити, що зростання собівартості продукції значною мірою відбулося за рахунок підвищення вартості на енергоносії.

ВАТ «Одеський припортовий завод» (м. Одеса) засноване у 1974 році. Продукція, що виробляється на підприємстві, орієнтована не лише на ринок України, але й на експорт більше ніж у 30 країнах світу. Основними з яких є Туреччина, Бразилія, Індія, Мексика, Іспанія, Марокко, США, Нігерія, Греція, Алжир та ін. Основним видом продукції, що виробляється підприємством, є аміак та карбамід. Підприємство займає друге місце в Україні за обсягом випуску аміаку та карбаміду. Завод є монополістом із прийман-

ня, охолодження та перевантаження аміаку. Підприємство є кінцевим пунктом аміакопроводу Тол'яті – Горлівка – Одеса (2417 км) та з'єднує великі підприємства «Тол'ятіазот» (Росія) та «Стирол» (Україна) [5]. Перевантаження аміаку дозволяє відвантажувати до 4 300 000 т аміаку в рік. Комплекс приймає та заохолоджує аміак власного виробництва й аміак, який надходить від інших підприємств України та Росії по аміакопроводу Тол'яті – Горлівка – Одеса та цистернами за допомогою залізничного транспорту. Обладнання, яке є на підприємстві, дозволяє завантажувати аміак в морські суди зі швидкістю 2 000 тон на годину.

Загальне одночасне зберігання метанолу становить 48 000 тон, швидкість завантаження метанолу на морські суди сягає 800 тон на годину, а загальна міцність становить 1 000 000 т на рік.

Перевантаження рідких добрив на морські суди сягає 600 тон на годину, загальна міцність становить 500 000 тон на рік.

Таблиця 4
Основні техніко-економічні показники діяльності ВАТ «Одеський припортовий завод», млрд. грн.

Показники	Роки	
	2012	2011
Дохід	5,493	5,589
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	5,375	5,48
Собівартість реалізованої продукції	5,211	4,763
Валовий прибуток, млн. грн.	164,105	716,654
Чистий прибуток, млн. грн.		336,133
Збиток, млн. грн.	122,742	

Комплексне обладнання, яке є на підприємстві, дозволяє перевантаження карбаміду власного виробництва та від сторонніх постачальників у спеціальних вагонах – мінераловозах. На станції відвантаження вагонів можуть відвантажуватися до 300 вагонів на добу. Відвантаження відбувається за допомогою стрічкових транспортерів на склад або безпосередньо на морські суди за допомогою сучасних судозавантажувачів міцністю 5 000 000 тон на рік.

ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання Азот» (м. Севєродонецьк Луганської обл.) було засноване у 1951 році. Більше 70% продукції, що виробляється на підприємстві експортується підприємствам [6].

Таблиця 5
Основні техніко-економічні показники діяльності ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання Азот», тис. грн.

Показники	Роки		
	2012	2011	2010
Дохід	6646239	6490902	3596931
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	6125165	6064157	3329280
Собівартість реалізованої продукції	6100258	6000286	3277544
Витрати на збут	514443	462900	238057
Валовий прибуток		63871	51736
Збиток	1307987		
Чистий прибуток			
Збиток	2232845	735225	345225

ПАТ «Рівнеазот» (м. Рівне) було засноване в 1965 році. Підприємство є єдиним виробником мінеральних добрив та адипінової кислоти у західних регіонах України та основним постачальником цієї продукції аграрним підприємствам західних областей України. Відповідно до постанови КабМіну України від 23.12.2004 року № 1734 підприємство входить до переліку підприємств, що мають стратегічне значення для безпеки й економіки держави [7].

Таблиця 6

Основні техніко-економічні показники діяльності ПАТ «Рівнеазот», тис. грн.

Показники	Роки		
	2012	2011	2010
Дохід	2634829	2706836	1511223
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2374317	2460436	1711722
Собівартість реалізованої продукції	2666951	2255997	1500630
Витрати на збут	106449	98073	90050
Чистий прибуток	-	-	-
Збиток	859127	41409	218977

ПАТ «Азот» (м. Черкаси) засноване у 1965 році. Підприємство є одним із найбільших виробників мінеральних добрив в Україні. Це підприємство знаходиться в центрі України: 170 км на південь від Києва і 400 км на північ від м. Одеси. Саме завдяки своєму місту розташування ПАТ «Азот» має вільний доступ до всіх регіонів. Підприємство знаходиться в м. Черкаси на річці Дніпро і має вантажний річковий порт. Продукція, що випускається підприємством експортується у країни Європи, Азію та США [8].

Таблиця 7

Основні техніко-економічні показники діяльності ПАТ «Азот», тис. грн.

Показники	Роки		
	2012	2011	2010
Дохід	6159346	6663021	4902371
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	6600496	6082843	4052712
Собівартість реалізованої продукції	6056978	5571900	3713522
Витрати на збут	222496	257371	294235
Чистий прибуток			
Збиток	1088083	132600	191089

Основні виробничі фонди підприємства мають досить високий коефіцієнт використання:

- виробництва аміаку – 90%;
- виробництво карбаміду – 87%
- виробництво аміачної селітри – 90,7%

Висновки. Незважаючи на те, що підприємства хімічної галузі, які займаються виробництвом мінеральних добрив, хоча і вважаються економічно привабливими, але у 202 році вони всі за результатами своєї фінансової діяльності отримали збитки.

Сьогодні хімічна промисловість України є найбільш енергоємною та матеріалоємною галуззю виробництва. У структурі собівартості продукції 63,6% – природний газ, 10,9% – ел. енергія, 8% – допоміжні матеріали і лише 8% – заробітна плата. Частка імпортової сировини становить 51%. Саме через це, необхідно зазначити, що збільшення собівартості продукції відбувається за рахунок збільшення вартості на енергоресурси.

Література:

1. Ковеня Т. В. Підсумки роботи підприємств хімічної та нафтохімічної промисловості України за 2011 рік / Т. В. Ковеня // Хімічна промисловість України. 2012. – № 2. – С. 3–18.
2. Чуприна Н. М. Тенденції розвитку підприємств хімічної промисловості в Дніпропетровському регіоні / Н. М. Чуприна // Прометей. – 2012. – № 3 (39). – С. 48–55
3. Річна інформація емітента цінних паперів ПАТ «Дніпроазот» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.azot.com.ua/uk/company/57/>.
4. Річна інформація емітента цінних паперів ПАТ «Концерн Стирол» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stirol.net/?inform>.
5. Продукція та послуги ВАТ «Одеський припортовий завод» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.opz.odessa.net/products/>.
6. Регулярна річна інформація ПрАТ «Северодонецьке об'єднання Азот» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.azot.lg.ua/index.php?page=regular_richn_info&lng=ru.
7. Інформація для акціонерів ПАТ «Рівнеазот» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.azot.rv.ua/rus/pg024.html>.
8. Корпоративні та звітні документи ПАТ «Азот» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.azot.cherkassy.net/content/news7/inform/>.